

A lengyelek és 1956

Közismert, hogy a budapesti felvonulás 1956. október 23-án a lengyel október melletti szolidaritási tüntetésként indult. Ezt jelképezte a Petőfi- és a Bem-szobor, illetve a sajátos jelszó, amely tömören fejezte ki a magyar emberek követelését: „*Lengyelország példát mutat, kövessük a magyar utat!*” A két országban zajló események közötti tényleges összekapcsolódásra 24-én került sor Varsóban, a Tudomány és Kultúra Palotája előtti téren, azon a több százezres nagygyűlésen, amely az 1956. októberi lengyelországi változások igazi csúcspontját jelentette. Néhány egyetemista csoport, az előző napi budapesti tüntetésekről értesülvén, magyar zászlóval vonult fel a térre, amely az összegyűltek körében nagy tetszést, Władysław Gomułkából, a Lengyel Egyesült Munkáspárt Központi Bizottságának frissen megválasztott új első titkárából viszont határozott elégedetlenséget váltott ki. A gyűlés végeztével több mint kétezren – útközben még néhány ezren csatlakoztak hozzájuk – a magyar nagykövetség elé vonultak, hogy kifejezzék szolidaritásukat a magyar nemzettel. A tüntető csoportok egyike végül „Varsó–Budapest–Belgrád” jelszóval rövid gyűlést tartott Varsó belvárosában.

Az 1956-os magyar forradalom rendkívül élénk visszhangot váltott ki a lengyel társadalomban. A lengyelek magyarok iránti segítőkészsége leginkább a véradásban és az egész országra kiterjedő pénz-, élelmiszer- és gyógyszergyűjtésben mutatkozott meg. Összességében tíz-tizenkétezer lengyel ember adott vért, s az így összegyűlt mennyiség közel felét, 795 litert sikerült elküldeni Budapestre. A lengyel sajtó és rádió bő terjedelemben számolt be minderről. Megható tudósítások és riportok jelentek meg a véradókra, önkéntes áldozatvállalásukról, a véradás megszervezéséről. Ezzel egyidejűleg lengyel orvosok és ápolónők százai jelentkeztek, hogy készek Magyarországra utazni, s a helyszínen segíteni magyar kollégáik munkáját. A véradási akció másfél hétig tartott. Akkor zárult le, amikor a Magyar Vöröskereszt – megköszönve a lengyelek áldozatkészségét – jelezte, nincs már szüksége újabb vérszállítmányokra, ellenben élelmiszere, gyógyszerre és ruhaneműre annál inkább.

A véradással párhuzamosan bontakozott ki a szintén az egész országot átfogó pénz-, élelmiszer- és gyógyszergyűjtési akció, amely hosszú hetekig zajlott, és november 4. után újabb lendületet vett. A lengyel hatóságok nem akadályozták – nem is tudták volna – a társadalom eme spontán kezdeményezését. A lengyel vér- és segélyszállítmányok elsőként érkeztek Magyarországra, s a legnagyobb mértékű külföldi segítséget jelentették a magyar forradalom napjaiban.

Közösségek, szakszervezetek, ifjúsági és cserkészszervezetek, valamint magánszemélyek jelentős pénzadományokat tettek, hogy abból gyógyszert s élelmiszert vásároljanak a szabadságukért harcoló és sebesült magyaroknak. Az újságok mindennap közölték a felajánlásokat. Különböző üzemek és gyárak faanyagokat, építési anyagokat, minden olyasmit felajánlottak, amiből akkor Magyarországon hiány volt. A szakszervezetek, az üzemi kollektívák a magyar felkelőket támogató nyilatkozatokat fogadtak el. A lengyel sajtóban megjelent „Segítsünk a magyaroknak!” felhívás nyomán szűk három héten keresztül napi átlagban egymillió, összesen csaknem húszmillió zloty utaltak át a Lengyel Vöröskeresztnek, amely miután az összegből gyógyszert, kötszert, élelmiszert vett, elküldte a magyar testvérszervezetének. (Az átlagfizetés akkoriban 800-1000 zloty körül volt.) November 4-ét követően az akció napi menetéről a központi, de a vidéki sajtó többsége is hallgatott már, de az összegzéseket, illetve egy-egy szállítmány útnak indítását azért mindig hírül adták.

Az első lengyel repülőgép október 26-án érkezett Budapestre. Ez még az éppen raktáron lévő – részben a hadsereg tulajdonát képező – készleteket szállította. November 3-ig tizenöt lengyel repülőgép landolt a magyar fővárosban, fedélzetén a már említett 795 liter vérrel, továbbá 415 liter vérplazmával, 16,5 ezer kg vérhelyettesítő szerrel, szérummal, gyógyszerrel és kötszerrel, valamint 3 ezer kg élelmiszere. 1957. január végéig az önkéntes pénzadományokból 31 millió zloty gyűlt össze és 11 millió zlotyra tehető a természetbeni adományok értéke, így a Lengyel Vöröskereszt ugyanezen időpontig 25,5 tonna vérhelyettesítő szer, gyógyszert, kötszert és orvosi műszert, 331 tonna élelmiszert, 32 tonna ruhaneműt és tíz tonna szappant, valamint építési anyagokat – például üveget – juttatott el 42 teherautón és 104 vasúti kocsin Magyarországra.

1956 őszén Varsóban és az ország más városaiban magyar zászló lengett, a varsói egyetemisták pedig díszőrséget álltak a Magyar Kulturális Intézet előtt. A lengyel városok forgalmas utcáin és terein ládákat helyeztek el, amelyekbe a járóelők bőségesen szórták adományaikat. Volt olyan lengyel város, ahol az adományozóknak magyar kokárdát tűztek a mellére, Szczezinben pedig olyan bélyeget osztogattak, amelyen két kéz kapaszkodott egymásba, s alatta a felirat azt hirdette: „Szczezin–Csepel”. A lengyelek a magyar forradalomban egy olyan igazi antisztálinista felkelést láttak, amely a lengyel októberhez hasonló célkitűzéseket fogalmazott meg, csak hogy Magyarországon a régi vezetés szűklátókörűsége és a hata-

lomhoz való görcsös ragaszkodása vérfürdőt eredményezett. A magyarok megsegítésére indított hatalmas segélymozgalom alkalmas volt arra, hogy a szocializmust építő két nép barátságáról szóló addigi semmitmondó sablonokat félredobva, visszatérjenek a hagyományos magyar–lengyel barátság eszméjéhez. Lengyelországban élénken élt annak emléke, hogy 1939 őszén Magyarország közel százezer lengyel menekültet fogadott be. Mások arra emlékeztek, hogy a világháború idején Lengyelország különböző pontjain – így Varsó környékén – állomásozó magyar csapatok mennyire segítőkészek voltak, s egyáltalán nem viselkedtek megszálló hadseregként. A véradók kevés kivétellel életükben először – s meglehet, utoljára – adtak vért. Egyszerűen úgy érezték, segíteniük kell. Lengyelországban mindenütt tartottak a magyar forradalommal szolidarizáló gyűléseket vagy – néhány esetben – utcai tüntetéseket. A harcoló magyar testvérek melletti legnagyobb méretű megmozdulásra *Olsztyn* városában került sor 1956. október 30-án, közel tízezer fő részvételével. A tüntetők többek között „*Követeljük a szovjet csapatok kivonását Magyarországról!*”; „*Szabad Lengyelország – Szabad Magyarország!*”; valamint „*Íme, a szovjet internacionalizmus megmutatkozik Magyarországon!*” feliratú transzparenseket vittek magukkal, és a helyi Vörös Hadsereg teret Magyar Felkelők terévé keresztelték át. (Végül aztán kompromisszum született a hatóságokkal, a teret Bem József tábornokról nevezték el, s ez a mai napig is így van.)

Olsztyn mellett a magyarok megsegítésére szervezett segélyakciókon túlmenő megmozdulások legfontosabb vidéki központjai Wrocław és Krakó voltak. *Wrocławban* a főtéren álló városházára fekete gyászszalaggal átkötött magyar zászlót függesztettek ki. Ugyanez történt a város legnagyobb gyárában, ahol a dolgozók letépték a vörös csillagot. Helyére a lengyel és a magyar zászlót akasztották. (Decemberben ugyanitt a magyarországi munkástanácsok betiltása elleni tiltakozásul öt percre leállt a munka. Ez idő alatt végig szólt a gyári sziréna, s a falakat teleragasztották „El a kezekkel Magyarországtól!” feliratú plakátokkal). *Krakkóban* november 5-én délelőtt néma tüntetést szerveztek, sok ezer ember részvételével, magyar és lengyel zászlókkal, a második magyarországi szovjet beavatkozás elleni tiltakozásul és az elesett magyar felkelőkre emlékezve.

Gomulkának „a harcoló magyar testvérek” melletti hatalmas társadalmi rokonszenvet azzal sikerült viszonylag hamar korlátok közé szorítania, hogy (felvilágosító agitátorok százait mozgósították ország-szerte ennek érdekében) a lengyeleket a magyar tragédia esetleges lengyelországi bekövetkezésének veszélyével zsarolta meg. 1956 novembere után ugyanakkor a belpolitikájában igyekezett minden olyan lépést elkerülni, ami a lecsillapodott kedélyeket újra felizgathatta volna. A lengyel vezetés tökéletesen tisztában volt azzal, nem tudja elhíttetni a lengyelekkel, hogy Magyarországon ellenforradalom zajlott le – rá-

adásul ezzel a tézissel teljesen maga sem értett egyet – amikor a társadalom jelentős hányada a magyar forradalom eszméit a magáénak érezte, és az eseményekben megismétlődését látta mindannak, ami néhány nappal korábban Lengyelországban történt. Varsóban ezért hivatalosan nem erőltették a magyarországi ellenforradalom-koncepciót, még a kommunista tömegtájékoztatóban sem volt kötelező ellenforradalmat emlegetni. Úgy vélték, érdemes erről inkább hallgatni, minél kevesebbet beszélni, mintsem hatástalan propagandát folytatni. Ezzel magyarázható, hogy a lengyel fővárosban a varsói magyar nagykövetség többszöri kezdeményezése ellenére sem került sor az ellenforradalmat bemutató kiállításra. A kádárista fehér könyvek lengyel nyelvű kiadásától is mereven elzárkóztak az illetékes szervek. 1957 telén *Katona* János nagykövet azzal kereste fel Artur *Starewicz*-et, a Lengyel Egyesült Munkáspárt Központi Bizottsága Sajtóosztályának vezetőjét, hogy a lengyel társadalom tekintélyes része rosszul van informálva, ezért célszerű lenne a lengyel sajtóban elvi és politikai cikkeket publikálni a kényes kérdésekről. *Starewicz* azt válaszolta: a magyar vonatkozású alapvető kérdések nyílt tárgyalása számukra egyáltalán nem lenne kedvező.

ALengyelországban 1956 őszén végbement változások a sajtóban is éreztették a hatásukat. A cenzúra – az 1948 utáni időszakkal egybevetve – jóval enyhébb lett. Továbbra is léteztek tabutémák, de a cenzorok többsége elbizonytalanodott, mit szabad engedélyezni, mit nem. A viszonylagos szabadság 1957 kora tavaszáig tartott. A pártvezetés akkor határozta el, hogy megengedje a túlságosan szabadjára engedett, szájkosár nélküli sajtót. 1956. november 4. előtt a lengyel média szinte semmilyen adminisztratív akadályba nem ütközött a magyar eseményekkel kapcsolatos híradások közzététele során. A lapok így a lehetőségeikhez mérten nagy terjedelemben és objektíven számoltak be a magyar forradalomról. Annak célkitűzéseivel egyetértő írások, felhívások és táviratok tucatjai láttak napvilágot. Ez nagymértékben a Budapestre küldött lengyel tudósítók tevékenységének volt köszönhető.

Bár a lengyel vezetés már a forradalom időszakában igyekezett visszafogni a cenzúra fogságától rövid időre megszabadult újságokat és rádiót, ez csekély eredménnyel járt. November 4. után Gomulka eleinte békülékenyebb hangot ütött meg az újságírókkal szemben, és saját maga igyekezett jobb belátásra bírni őket. A lengyel társadalom emlékezetében mindvégig élő maradt a magyar forradalom. 1981-ben, a huszonötödik évforduló kapcsán az akkor éppen féllegális második nyilvánosságban több könyv és publikáció látott napvilágot erről a témáról. 1986-ban pedig tíznél több lengyel nyelvű földalatti kiadvány jelent meg. A Varsó melletti *Podkowa Lesnában*, az ottani templomban helyezték el a térség első 1956-os emlékét, egy Kossuth-címerrel díszített kétnyelvű gránittáblát ezzel a felirattal: „Az elesettek és a meggyilkoltak emlékére a forradalom 30. évfordulóján.”